

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

SOYA ÜRÜN RAPORU

2024

Araştırma Yayınları
2024

TEPGE Yayın No: 407

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge>

TARIM REFORMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TRGM/TEPGE

Ürün Raporu
SOYA
2024

Hazırlayan
Melike ÖZCAN
Gıda Yüksek Mühendisi
melike.ozcan@tarimorman.gov.tr
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü

Çalışma kapsamında sunulan görüşler tamamıyla yazarlara aittir ve Tarım ve Orman Bakanlığı'nın ya da çalışanlarının görüşlerini temsil etmez.

Çalışmada yer alan veri ve istatistikler yayınlayıcı kurumların kaynaklarından alınmış ve araştırma amaçlı olarak kullanılmıştır. Veriler çalışmanın hazırlandığı dönemde yayınlanmış olan en güncel verilerdir ve dönemsel olarak yayınlayıcı kurumun güncellemelerinden dolayı farklılık gösterebilir.

TEPGE YAYIN NO: 407

ISBN: 978-625-95521-3-2

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Kasım/2024

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı 06800
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5854

Bu rapor Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen “2018 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması” na aittir. (<http://www.tarimormaninsan.com/img/10-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/400/birincilik-odulu-mehmet-yikilmazsoy.jpg>)

İÇİNDEKİLER

Tablo Dizini.....	i
Grafik Dizini.....	ii
Harita Dizini.....	iii
1. GİRİŞ.....	1
2. DÜNYADA DURUM.....	1
2.1. Dünyada Soya Ekim Alanı	1
2.2. Dünyada Soya Üretimi	2
2.3. Dünya Soya Verimi	3
2.4. Dünya Soya Ticareti	4
2.4.1. İhracat	4
2.4.2. İthalat.....	4
2.5. Dünya Soya Üretici Fiyatları.....	5
3. TÜRKİYE’DE DURUM.....	6
3.1. Türkiye’de Soya Ekim Alanı.....	6
3.2. Türkiye’de Soya Üretimi.....	7
3.3. Türkiye’de Soya Verimi	8
3.4. Türkiye Soya Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi	8
3.5. Dış Ticaret	9
3.5.1. İhracat	9
3.5.2. İthalat.....	9
3.6. Türkiye Soya Fiyatları.....	10
3.7. Türkiye’de Soya Destekleme Politikaları	11
4. GENEL DEĞERLENDİRME.....	11
EK TABLOLAR.....	13
KAYNAKLAR	21

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı.....	1
Tablo 2. Ülkelere göre dünya soya üretimi	2
Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi	3
Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracatı	4
Tablo 5. Ülkelere göre dünya soya ithalatı	5
Tablo 6. Önemli üretici ülkelerde soya üretici fiyatları	5
Tablo 7. İllere göre Türkiye soya ekim alanları	6
Tablo 8. İllere göre Türkiye soya üretimi.....	7
Tablo 9. Türkiye soya verimi.....	8
Tablo 10. Türkiye soya tüketimi.....	8
Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye soya ihracatı	9
Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye soya ithalatı	10
Tablo 13. Türkiye soya fiyatları	10
Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı	13
Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya soya üretimi.....	14
Ek Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi.....	15
Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracatı.....	16
Ek Tablo 5. Ülkelere göre dünya soya ithalatı.....	17
Ek Tablo 6. İllere göre Türkiye soya ekim alanı.....	18
Ek Tablo 7. İllere göre Türkiye soya üretimi.....	19
Ek Tablo 8. Türkiye soya verimi.....	20

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1. Soya ekim alanında önemli ülkeler	2
Grafik 2. Soya üretiminde önemli ülkeler	3
Grafik 3. Dünya soya ekim alanı, üretimi ve verimi	3
Grafik 4. Dünya soya ihracatında önemli ülkeler	4
Grafik 5. Dünya soya ithalatında önemli ülkeler	5
Grafik 6. Türkiye'nin soya ihracatı yaptığı ülkeler.....	9
Grafik 7. Türkiye soya ithalatında önemli ülkeler	10

HARİTA DİZİNİ

Harita 1. Türkiye'de soya ekimi yapan önemli iller.....	7
Harita 2. Türkiye'de soya üretimi yapılan önemli iller.....	8

1. GİRİŞ

Soya (*Glycine max* L.), tek yıllık bitkiler arasında dünya bitkisel yağ üretim ve tüketiminde ilk sırada yer alan önemli bir yağ bitkisidir. Soya aynı zamanda bir baklagil bitkisi olduğu için ihtiyacı olan azotu havanın serbest azotunu kullanarak karşılamakta ve kendinden sonra kullanılacak bitkiler için toprağa azot bağlamaktadır. Bu yüzden iyi bir münavebe bitkisi olarak kabul edilmektedir. Yazlık ekimi yapılan ve tek yıllık olan soya bitkisinin tohumlarında ortalama %36-40 protein, %18-24 yağ (Omega-3 ve benzeri yağ asitleri), B1, B2, K ve E vitaminleri, Zn, Fe ve Ca elementleri, %27 karbonhidrat ve %18 madensel maddeler bulunmaktadır.

Soya küspesi hem hayvan beslenmesinde hem de insan beslenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. İnsan kaynaklı soya tüketiminin giderek artmasının yanı sıra soyanın birçok alanda sanayi ham maddesi olarak kullanımı da artmaktadır. Soya bitkisi bisküvi, çikolata, hazır çorba gibi birçok gıda maddesinin yapımında kullanılmaktadır. 1980'li yıllarda ABD'de biyodizel yakıt olarak kullanılabileceği de saptanmış ve yenilenebilir enerji kaynaklarıyla beraber kullanımı üzerine dikkat çekilmiştir (Boydak, Kayantaş, Acar ve Fırat, 2018; Okcu, 2020; Kumlay, Demirel, Demirel ve Yıldırım, 2021).

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Dünyada Soya Ekim Alanı

Baklagiller ürün grubunun içerisinde yer alan soya, 2023/24 sezonunda dünyada 140 milyon hektar alanda yetiştirilmiştir. Dünyada en fazla ekim alanına sahip olan ülke ise 46 milyon ha ile Brezilya'dır. Brezilya'yı 33 milyon ha ile ABD, 16

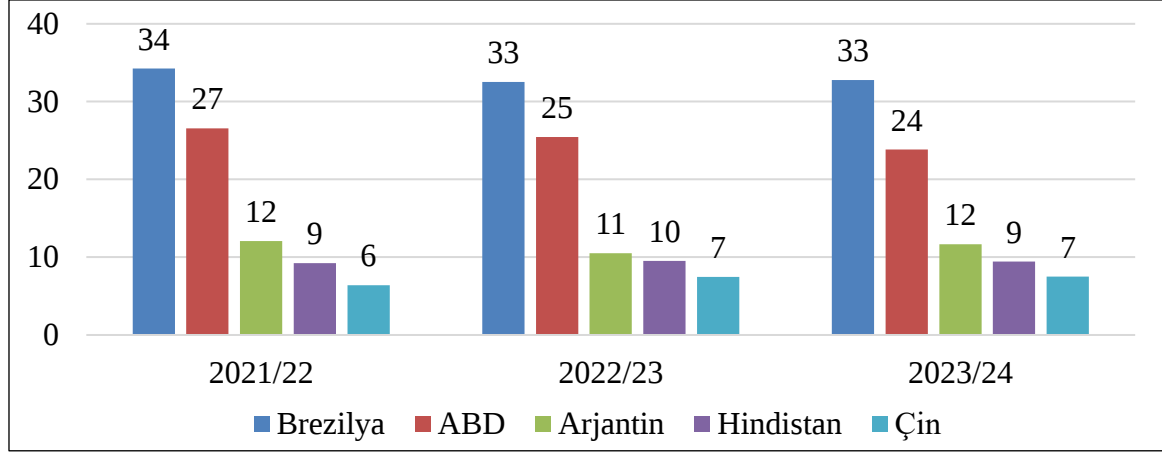
milyon ha ile Arjantin takip etmektedir (Tablo 1). USDA 2024/25 sezonu için açıkladığı öngöründe de Brezilya, ABD ve Arjantin'in ekim alanında ilk üç sırada yer alacak ülkeler olarak belirtmiştir.

Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı (bin ha)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	36.900	39.500	41.600	44.600	45.800
ABD	30.318	33.428	34.921	34.873	33.294
Arjantin	16.700	16.470	15.900	14.400	16.300
Hindistan	12.193	12.918	12.147	13.084	13.200
Çin	9.332	9.883	8.415	10.244	10.470
Paraguay	3.339	3.294	3.416	3.650	3.750
Rusya	2.776	2.709	2.993	3.355	3.500
Kanada	2.271	2.041	2.080	2.118	2.261
Diğer	9.737	9.500	10.000	10.772	11.167
Dünya	123.566	129.743	131.472	137.096	139.742

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Grafik 1. Soya ekim alanında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 1

2.2. Dünyada Soya Üretimi

USDA verilerine göre, 2023/24 sezonunda, dünya soya üretimi 395 milyon tondur. Dünya soya üretiminde 2023/24 sezonu itibarıyla, 153 milyon ton ile Brezilya ilk sırada yer alırken, 113 milyon ton ile ABD ikinci, 48 milyon ton ile Arjantin üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Dünyada lider konumda olan Brezilya, 2023/24 sezonunda toplam dünya soya üretiminin

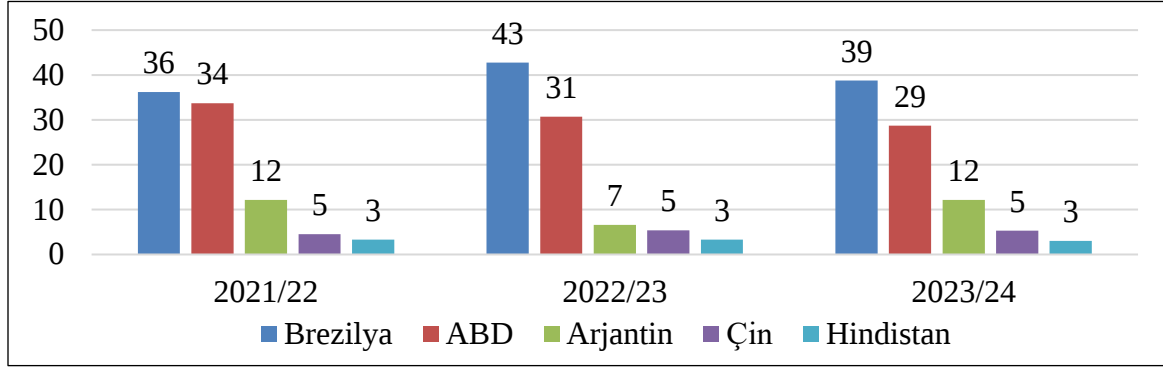
%39'unu karşılamıştır. Son 5 yılda dünya soya üretiminde söz sahibi ülkelerin Brezilya ve ABD olduğu görülmektedir. USDA 2024/25 sezonu için açıkladığı öngöründe de Brezilya ve ABD'nin dünya soya üretiminin %77'sini karşılayacağını, lider konumlarının devam edeceğini belirtilmektedir.

Tablo2. Ükelere göre dünya soya üretimi (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	128.500	139.500	130.500	162.000	153.000
ABD	96.644	114.749	121.504	116.221	113.273
Arjantin	48.800	46.200	43.900	25.000	48.100
Çin	18.092	19.602	16.395	20.284	20.840
Hindistan	9.300	10.456	11.889	12.411	11.875
Paraguay	10.553	9.642	4.183	10.250	11.000
Kanada	6.145	6.359	6.224	6.543	6.981
Rusya	4.359	4.307	4.760	5.996	6.800
Diğer	19.039	18.423	21.106	19.992	22.845
Dünya	341.432	369.238	360.461	378.697	394.714

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Grafik 2. Soya üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 2

2.3. Dünya Soya Verimi

Dünya soya verimi yıllar itibarıyla çok büyük değişimler göstermemektedir. USDA verilerine göre Türkiye dünyada soya verimi en yüksek olan ülkedir. 2023/24 sezonu baz alındığında Türkiye'yi sırasıyla ABD ve

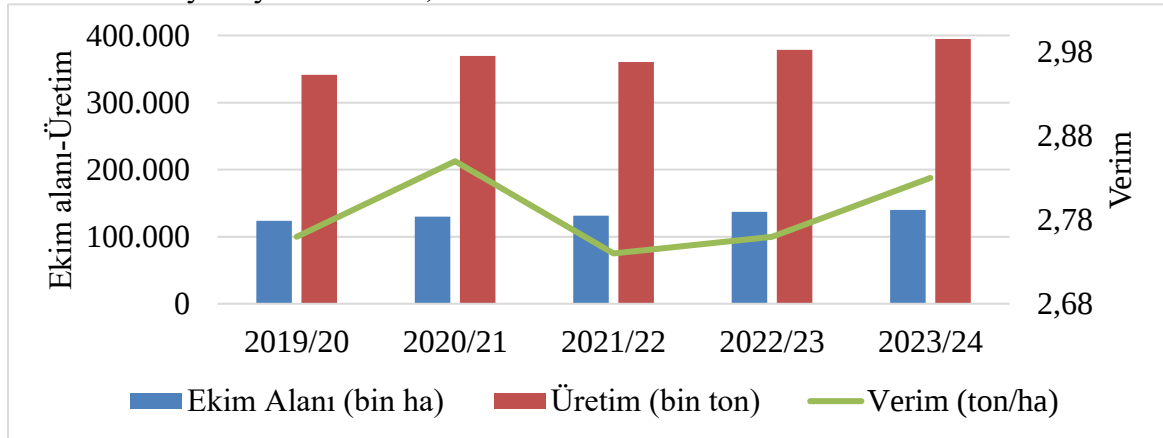
Brezilya takip etmektedir (Tablo 3). USDA'nın 2024/25 sezonu için açıkladığı öngörüsüne göre Türkiye'nin yine soya verimi en yüksek ülke olacağı beklenmektedir.

Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi (ton/ha)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Türkiye	3,89	3,79	3,91	4,14	4,12
ABD	3,19	3,43	3,48	3,33	3,40
Brezilya	3,48	3,53	3,14	3,63	3,34
Kanada	2,71	3,12	2,99	3,09	3,09
Özbekistan	3,67	1,75	2,64	2,92	3,00
Avustralya	1,70	1,83	2,00	2,00	2,96
Arjantin	2,92	2,81	2,76	1,74	2,95
Paraguay	3,16	2,93	1,23	2,81	2,93
AB	2,89	2,61	2,82	2,34	2,90
Mısır	3,00	2,77	2,78	2,80	2,83
Dünya	2,76	2,85	2,74	2,76	2,83

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Grafik 3. Dünya soya ekim alanı, üretim ve verimi

Kaynak: Tablo1, Tablo 2, Tablo 3

2.4. Dünya Soya Ticareti

2.4.1. İhracat

Dünya soya ihracatı 2023/24 sezonunda 177 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2019/20 ve 2020/21 sezonlarında 165 milyon ton civarında gerçekleşen soya ihracatı 2023/24 sezonunda bir önceki sezona göre %3 civarında artarak 177 milyon tona yükselmiştir. Aynı sezonda soya ihracatında %58,9'luk pay ile ilk sırayı Brezilya almaktadır. Brezilya'yı %26,1'lik pay ile

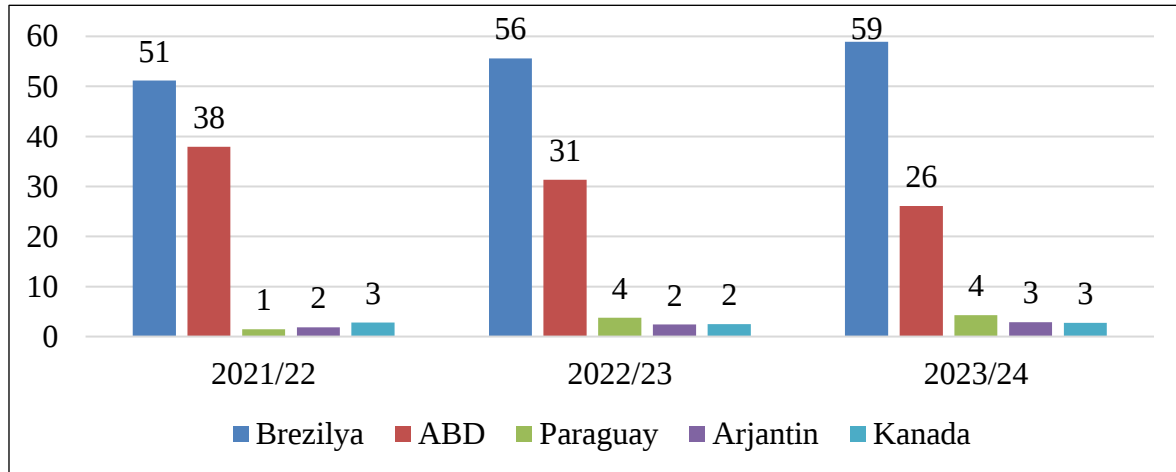
ABD izlemektedir. Yıllar itibarıyla ihracat değişimleri incelendiğinde başlıca ihracatçı ülkelerden ABD'nin ihracat miktarlarının azaldığı, Brezilya'nın ise ihracat miktarının arttığı görülmektedir (Tablo 4). USDA'nın öngörüsüne göre 2024/25 sezonunda yine Brezilya ve ABD'nin en fazla ihracat yapan ülkeler olması beklenmektedir.

Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracat miktarı (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	92.135	81.650	79.063	95.504	104.174
ABD	45.800	61.664	58.570	53.874	46.128
Paraguay	6.619	6.330	2.273	6.495	7.600
Arjantin	10.004	5.195	2.861	4.185	5.100
Kanada	3.909	4.554	4.289	4.240	4.846
Ukrayna	2.633	1.466	1.385	3.097	3.261
Uruguay	2.148	1.774	3.049	775	2.800
Rusya	1.298	1.355	900	1.500	1.400
Diğer	1.277	1.188	2.045	2.088	1.565
Dünya	165.823	165.176	154.435	171.758	176.874

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Grafik 4. Dünya soya ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 4

2.4.2. İthalat

Dünya soya ithalatı 2023/24 sezonunda 177 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2021/22 sezonunda özellikle Çin'in talebinde gerçekleşen düşüş nedeniyle 154 milyon ton olarak gerçekleşen soya

ithalatı 2023/24 sezonunda bir önceki sezona göre %5,7 artarak 177 milyon tona yükselmiştir. Soya ithalatı yapan ülkeler içerisinde 112 milyon ton ile Çin ilk sırayı almaktadır. Çin'i sırasıyla AB, Arjantin ve

Meksika izlemektedir. Türkiye dünya ithalatında altıncı sırada yer almaktadır (Tablo 5). USDA öngörüsüne göre

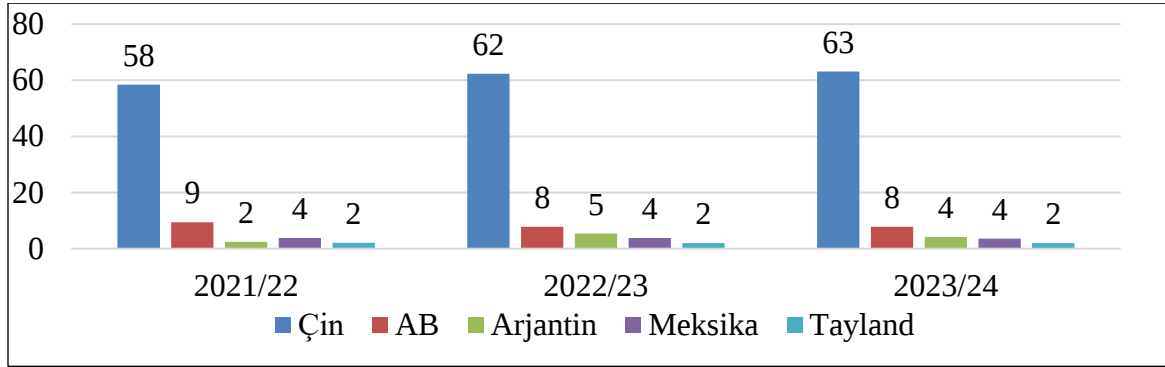
2024/25 sezonunda da Çin'in dünya genelinde en fazla ithalatı yaparak yine ilk sırada yer alması beklenmektedir.

Tablo 5. Ülkelere göre dünya soya ithalat miktarı (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Çin	98.532	99.740	90.297	104.500	112.000
AB	15.017	14.786	14.544	13.143	13.800
Arjantin	4.882	4.816	3.839	9.059	7.400
Meksika	5.743	6.101	5.956	6.442	6.400
Tayland	3.831	4.157	3.243	3.238	3.428
Türkiye	3.148	2.745	2.949	2.888	3.252
Mısır	4.882	3.607	4.566	1.992	3.200
Japonya	3.325	3.085	3.455	3.332	3.200
Diğer	25.942	27.162	25.619	23.230	24.727
Dünya	165.302	166.199	154.468	167.824	177.407

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Grafik 5. Dünya soya ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 5

2.5. Soya Üretici Fiyatları

Önemli üretici ülkelerin soya üretici fiyatlarına bakıldığında, ABD, Brezilya ve Arjantin'de soya üretici fiyatlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. 2023 yılında, ABD soya üretici fiyatı 556 \$/ton, Brezilya soya üretici fiyatı 518 \$/ton ve Arjantin soya

üretici fiyatı ise 553 \$/ton'dur. 2023 yılında görülen fiyat düşüşünde, üretim artışlarıyla giderek daha elverişli hale gelen tedarik koşullarının ana etken olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6. Önemli üretici ülkelerde soya üretici fiyatları (\$/ton)

	2019	2020	2021	2022	2023
ABD	348	386	542	626	556
Brezilya	357	397	535	623	518
Arjantin	343	382	542	621	553

Kaynak: TMO (03.06.2024)

3. TÜRKİYE'DE DURUM

Soya bitkisi Türkiye'de ilk kez 1930'lu yıllarda üretilmeye başlanmış ve o yıllarda sadece Karadeniz Bölgesi'nde tarımı yapılmıştır. Daha sonra uygulamaya konulan ikinci ürün projesi ile soya tarımı bugün ağırlıklı olarak Akdeniz Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Günümüzde ekim alanı ve üretim bakımından Akdeniz Bölgesi'nde önemli bir yere sahip olan soya, özellikle Çukurova'da tahıl üretiminden sonra ikinci ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Soyanın sulama ile kolayca üretilmesi bu bölgedeki gelişmesini desteklemiştir.

Soya dünya genelinde birçok ülke için yağlı

tohumlar arasında öncelikli ürün olmasına ve toplam yağlı tohum üretiminin yaklaşık %50'sini oluşturmaya karşın, Türkiye'de bu oran sadece %4'dür (Tüfekçi, 2019).

Soyanın en önemli özelliği, diğer bitki ve hayvan yem kaynaklarına göre, birim alandan daha fazla ve ucuz protein sağlamasıdır. Soya proteini, hayvansal proteine en yakın protein olup, biyolojik değeri çok yüksektir. Bu nedenle soya yağsız unu özellikle kümes ve küçükbaş hayvanları, süt ve besi sığırları rasyonlarında protein kaynağı olarak kullanılmaktadır (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019).

3.1. Türkiye'de Soya Ekim Alanı

Türkiye soya ekim alanlarının %92,3'ünü Akdeniz Bölgesi oluşturmaktadır. 2023 yılı Türkiye soya ekim alanlarında %59,3'lük payla Adana ilk sırada yer alırken, %13,6

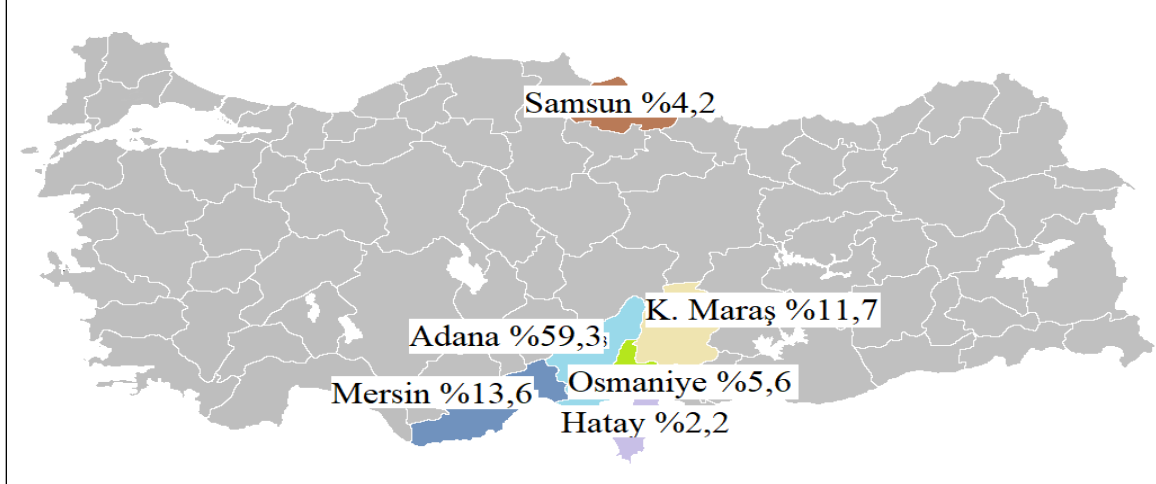
pay ile Mersin ikinci sırada, %11,7 pay ile Kahramanmaraş üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 7. İllere göre Türkiye soya ekim alanları (da)

	2019	2020	2021	2022	2023
Adana	203.249	210.400	245.296	194.180	193.655
Mersin	88.647	74.938	86.776	56.423	44.363
Kahramanmaraş	14.338	13.813	36.890	58.400	38.222
Osmaniye	24.991	23.154	27.375	33.568	18.300
Samsun	17.033	18.018	19.044	20.472	13.575
Hatay	110	673	6.086	6.675	7.232
Diyarbakır	1.893	1.686	2.762	4.046	7.162
Şanlıurfa	629	5.532	4.058	2.353	2.395
Mardin	—	935	6.880	200	400
Amasya	103	90	82	518	370
Diğer	1.954	2.104	3.668	3.255	1.166
Türkiye	352.947	351.343	438.917	380.090	326.840

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Harita 1. Türkiye’de soya ekimi yapılan önemli iller (2023, %)

Kaynak: Tablo 7

3.2. Türkiye’de Soya Üretimi

Günümüzde Türkiye’de soya tarımı ağırlıklı olarak Çukurova Bölgesi’nde yapılmaktadır. Ancak soya bu bölgede birinci ürün olan mısır ile rekabet edememektedir. Maliyet ve kârlılık açısından birinci üründe mısır avantajlı konumdadır. İkinci üründe ise soya mısıra göre daha avantajlıdır. Bu nedenle soya bölgede ikinci ürün olarak tercih edilmektedir (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019). Önemli üretici iller Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Samsun ve Hatay olup bu altı il toplam üretimin %94,7’sini karşılamaktadır.

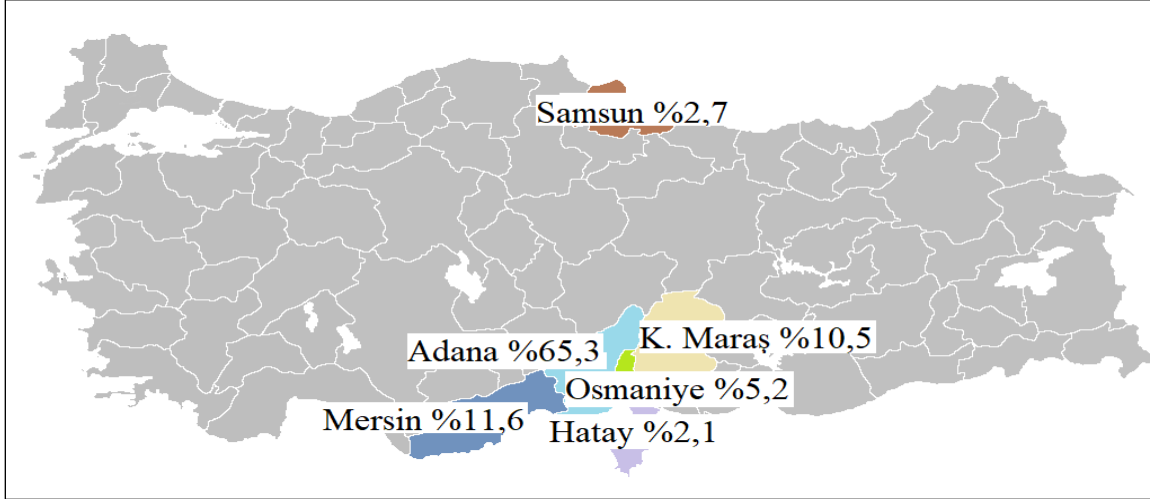
Türkiye 2023 yılı soya üretiminde, Adana 90 bin tonluk üretimi ile birinci sırada yer alırken, 16 bin ton ile Mersin ikinci ve 14 bin ton ile Kahramanmaraş üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye soya üretimi bir önceki sezona göre %11,3 azalarak 2023 yılında 137 bin 500 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8). 2024 TÜİK bitkisel üretim 2. tahminine göre yağlı tohumlardan soya üretiminin bir önceki yıla göre %26,5 oranında artarak 174 bin ton olacağı beklenmektedir.

Tablo 8. İllere göre Türkiye soya üretim miktarı (ton)

	2019	2020	2021	2022	2023
Adana	89.594	98.596	114.285	87.915	89.747
Mersin	40.094	33.580	30.649	20.516	15.921
Kahramanmaraş	4.399	4.886	12.948	20.519	14.382
Osmaniye	9.433	8.764	10.638	13.301	7.218
Samsun	5.093	6.100	6.353	6.942	3.653
Hatay	44	266	2.299	2.576	2.879
Diyarbakır	548	755	900	1.416	2.519
Şanlıurfa	120	1.104	908	523	557
Amasya	37	32	30	226	159
Edirne	—	155	188	175	83
Diğer	638	987	2.802	891	382
Türkiye	150.000	155.225	182.000	155.000	137.500

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Harita 2. Türkiye’de soya üretimi yapılan önemli iller (2023, %)

Kaynak: Tablo 8

3.3. Türkiye’de Soya Verimi

Türkiye soya verimi yıllar itibarıyla değişim göstermektedir. Türkiye soya üretim miktarı ekim alanlarına paralel olarak değişmektedir. 2023 yılında ekim alanı bir önceki yıla göre %14 oranında, üretim

miktarı ise %11,3 oranında azalmıştır. 2023 yılı Türkiye soya verimi 421 kg/da olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Türkiye soya verimi (kg/da)

Yıllar	2019	2020	2021	2022	2023
Verim (kg/da)	425	442	415	408	421

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

3.4. Türkiye Soya Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi

Türkiye’de 2021/22’de %6,0 olan soya tüketimi ise 0,2 kg olmuştur (Tablo 10). 2022/23’de %5,2 olarak

Tablo 10. Türkiye soya tüketimi

	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
İnsan tüketimi (ton)	17.768	18.202	18.271	18.462	18.632
Kişi başı tüketim (kg)	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Yeterlilik derecesi (%)	5,7	4,7	5,4	6,0	5,2

Kaynak: TÜİK Denge Tabloları (Erişim tarihi: 01.11.2024)

3.5. Dış Ticaret

3.5.1. İhracat

Türkiye soya ihracatı 2023/24 sezonunda 67 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye soya ihracatında ABD (%58,1), İran (%19,6) ve Yunanistan (%9,8) ilk sıralarda yer

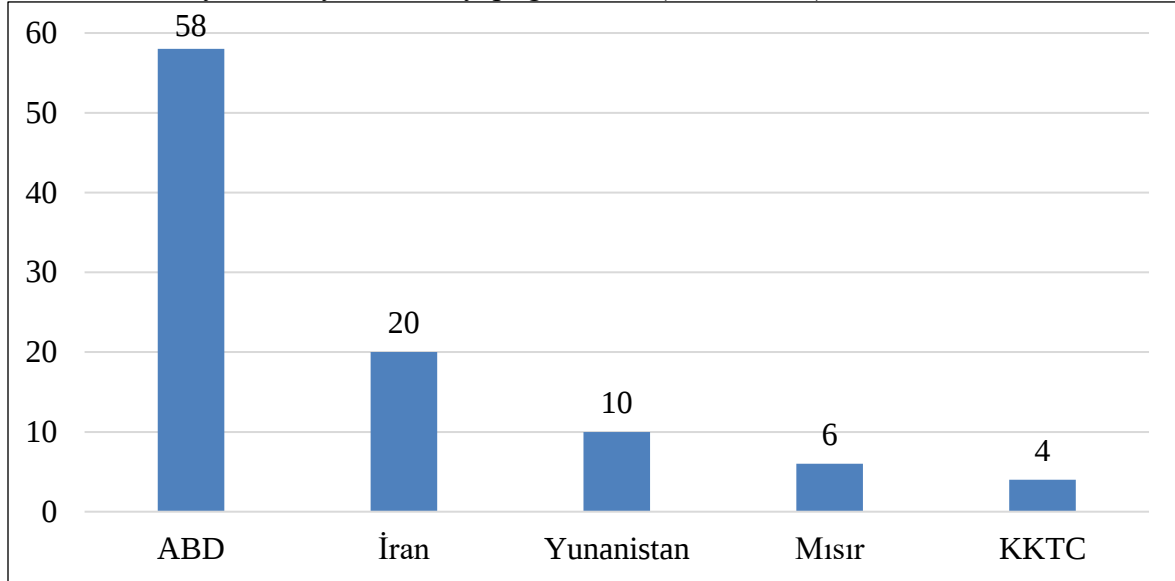
almaktadır. Türkiye'nin kayda değer bir soya ihracatı bulunmamaktadır, üretimde kendine yeterli bir ülke olmadığından ithalatçı konumundadır.

Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye soya ihracatı (ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
ABD	91.987	33.631	115.987	50.848	39.171
İran	0	42	0	0	13.196
Yunanistan	0	0	0	0	6.600
Mısır	0	0	0	0	3.900
KKTC	3.254	2.400	2.350	3.401	2.901
Kanada	0	2.264	7.353	2.100	746
Diğer	9.499	22.664	7.784	13.690	887
Toplam	104.740	61.001	133.474	70.038	67.401

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024), GTIP: 120190 (Soya fasulyesi (kırılmış olsun olmasın); tohumluk olanlar hariç), Pazarlama yılı: 01/09-30/08 dönemidir.

Grafik 6. Türkiye'nin soya ihracatı yaptığı ülkeler (2023/24, %)

Kaynak: Tablo 11

3.5.2. İthalat

Türkiye soya iç talebini yurtiçi üretimle karşılayamadığından yüksek miktarlarda soya ithal etmektedir. 2023/24 sezonunda 3,25 milyon ton soya ithalatı gerçekleşmiştir. 2023/24 sezonu itibarıyla, Türkiye soya ithalatında Brezilya, Ukrayna ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır (Tablo 12). Türkiye'de soya en çok hayvan yemi

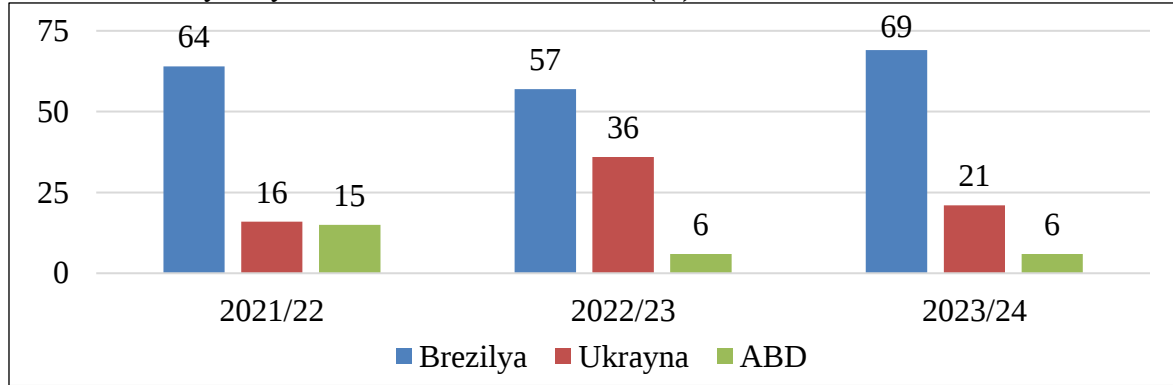
olarak tüketilmekte, en fazla tüketim de kanatlı yemi içerisinde yapılmaktadır. Türkiye'de bu ürünlere ihtiyaç, kanatlı yemi üretiminin artışı oranına paralel oranda artmaktadır. Ayrıca ithalata yönelmenin bir diğer önemli nedeni de ithal soya küspelerinin protein oranlarının yerli üretime göre yüksek olmasıdır.

Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye soya ithalatı (ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	2.094.835	2.012.610	1.897.862	1.649.323	2.227.490
Ukrayna	813.850	514.331	484.333	1.031.004	690.724
ABD	0	22.472	433.179	179.197	191.034
Kanada	0	42	35.890	0	64.027
Arjantin	0	0	39.387	0	43.308
Uruguay	63.827	114.366	14.463	0	19.662
Nijerya	328	5.318	3.098	7.076	9.686
Romanya	66.143	10.895	11.915	1.985	2.962
Diğer	108.629	65.263	29.108	19.446	3.261
Toplam	3.147.612	2.745.297	2.949.235	2.888.031	3.252.155

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024), GTIP: 120190 (Soya fasulyesi (kırılmış olsun olmasın); tohumluk olanlar hariç), Pazarlama yılı: 01/09-30/08 dönemi.

Grafik 7. Türkiye soya ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 12

3.6. Türkiye Soya Fiyatları

Türkiye soya fiyatları incelendiğinde yıllar itibarıyla sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Gerek üretici fiyatları gerekse borsa fiyatları her yıl artış göstermiştir. 2023 üretici fiyatı bir önceki yılın ortalama üretici fiyatı ile

karşılaştırıldığında %45,7 oranında artış olduğu tespit edilmektedir. TÜİK verilerine göre 2024 yılı ilk on bir ay ortalama üretici fiyatı 16,28 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. Girdi fiyatlarındaki artışın soya fiyatlarını da etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 13. Türkiye soya fiyatları (TL/kg)

	2019	2020	2021	2022	2023
Üretici Fiyatı	2,14	2,55	4,22	8,60	12,53
Borsa Fiyatı	2,13	3,67	5,09	10,13	12,62

Kaynak: TÜİK, Adana Ticaret Borsası (01.11.2024)

3.7. Türkiye Soya Destekleme Politikaları

Yağlı tohumlu bitkiler içerisinde yer alan soya için 2024 yılında fark ödemesi desteklemeleri kapsamında 80 kr/kg, alan bazlı destekler kapsamında birim alana (da) 205 TL mazot ve 62 TL gübre desteği verilmektedir. Sertifikalı tohum kullanım için dekar başına 58 TL destek ödemesi yapılmaktadır. Yurt içinde sertifikalı tohum üreten/ürettiren, sertifikalandıran ve yurt içinde satışını gerçekleştiren, Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı yetkilendirilmiş

tohumculuk kuruluşlarına 2024 yılında ürettikleri sertifikalı tohumluklar için 0,35 TL/kg, orijinal (temel ve üstü kademe) tohumluklar için 0,70 TL/kg destek verilmektedir. Toprak Analiz Desteği kapsamında, asgari 50 dekar ve üzeri tarım arazilerinde, ilave her 50 dekara kadar bir analiz için Tarım ve Orman Bakanlığı'nca yetkilendirilmiş Toprak Analiz Laboratuvarlarına analiz başına 50 TL destek ödemesi yapılmaktadır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Soya tohumları içerdiği yüksek orandaki yağ, protein, karbonhidrat, vitaminler ve madensel maddeler ile insanlar ve hayvanlar için değerli bir besin kaynağıdır. Soya tohumları %18-24 oranında yağ, %35-40 dolayında protein içermekte ve toprağa organik madde ve azot sağlamaktadır. Dünyada üretilen soyanın büyük bölümü kırılarak soya küspesi ve soya yağı haline getirilmektedir. Aynı zamanda soyanın en çok bilinen ve en çok kullanılan ürünleri yine soya yağı ve soya küspesidir. Soya yağı dünyada palm yağından sonra en yaygın kullanılan yemeklik yağ, soya unu ise hayvan yemi için başlıca protein ve enerji kaynağıdır. Soya ayrıca ekmek, salata sosu, kahve kreması gibi gıda ürünlerinin yanında temizlik malzemeleri, kozmetik sektörü, plastik gibi sanayi sektöründe de birçok kullanım alanına sahiptir (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019).

Soya dünyada yağlı tohumlu bitkiler içerisinde en fazla ekim alanına ve üretim miktarına sahip bitkidir. 2023/24 sezonunda dünyada 333 milyon hektar alanda yağlı tohum üretimi gerçekleştirilirken, bu alanların 202 milyon hektarında soya üretimi gerçekleştirilmiş ve bu toplam yağlı tohum ekili alanların %60,7'sini oluşturmuştur.

2023/24 sezonu itibarıyla dünyada gerçekleşen toplam yağlı tohum üretimi 859 milyon ton olurken, soya üretimi 596 milyon tondur. Soya üretiminin toplam yağlı tohumlu bitkiler üretimi içerisindeki payı %69,4'tür.

Günümüzde soya üretiminde lider olan ülkelerin başında %39'luk üretimiyle Brezilya gelmektedir. Brezilya'yı, ABD (%29), Arjantin (%12) ve Çin (%5) takip etmektedir. Bu ülkeler 2023/24 sezonunda toplam soya üretiminin %85'ini gerçekleştirmiştir. Soya, dünya bitkisel yağ üretiminde palmye yağından sonra ikinci sırada gelmektedir. 2023/24 sezonunda dünyada gerçekleşen toplam bitkisel yağ üretiminin %33,7'sini soya yağı oluşturmuştur.

Türkiye'de 2022 yılında gerçekleşen 4 milyon 751 bin 113 tonluk toplam yağlı tohumlu bitkiler üretimi içerisinde soya üretiminin payı %3,3'tür. Türkiye'de soya üretim alanlarının %83,1'i Adana, Kahramanmaraş ve Mersin illerinde bulunmaktadır. 2023 yılında Türkiye'de toplam 326 bin 840 dekar alanda 137 bin 500 ton soya üretimi gerçekleşmiştir. Soya üretim alanının %59,3'ünü Adana oluşturmaktadır. Bu il dışında

Kahramanmaraş, Mersin, Osmaniye, Samsun, Hatay illerinde de soya üretimi yapılmaktadır. Türkiye soya üretim miktarı bakımından dünyada önemli bir potansiyele sahip olmamasına rağmen, birim alandan alınan verim açısından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Soya, Türkiye’de hem ana ürün hem de ikinci ürün olarak yetiştirilebilme imkânına sahip bir üründür. Türkiye’de soya üretilmesi için gerekli ekolojik ve iklimsel şartlar mevcut olmasına rağmen; soya aynı şartlarda yetiştirilen diğer alternatif ürünler ile ekonomik olarak rekabet edemediği için üretimi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Soya üretiminin büyük kısmının gerçekleştiği Çukurova

Bölgesi’nde soya fasulyesi buğday, mısır ve pamukla rekabet etmektedir. Üreticiler, pamuğun cazip getirileri nedeniyle pamuk üretimini daha fazla tercih etmektedirler. Bölgede soya ekimi çoğunlukla ürün rotasyonları için kullanılmaktadır. Hem gıda sanayi hem de karma yem sanayinin çok önemli bir hammaddesi olan soya talebi, yurt içinden karşılanamamasından dolayı ihtiyaç büyük oranda ithalat yoluyla giderilmektedir (Anonim, 2019).

Destekleme politikalarının soya ekim alanlarını arttıracak yönde olmasının soya ekimini arttırması, ithalatta dışa bağımlılığı azaltması beklenmektedir.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı (bin ha)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	36.900	39.500	41.600	44.600	45.800
ABD	30.318	33.428	34.921	34.873	33.294
Arjantin	16.700	16.470	15.900	14.400	16.300
Hindistan	12.193	12.918	12.147	13.084	13.200
Çin	9.332	9.883	8.415	10.244	10.470
Paraguay	3.339	3.294	3.416	3.650	3.750
Rusya	2.776	2.709	2.993	3.355	3.500
Kanada	2.271	2.041	2.080	2.118	2.261
Ukrayna	1.963	1.460	1.440	1.820	2.000
Bolivya	1.358	1.431	1.525	1.600	1.600
Uruguay	1.073	1.062	1.155	930	1.220
Nijerya	1.040	1.100	1.200	1.200	1.150
Güney Afrika	705	827	925	1.148	1.150
ABD	937	997	1.005	1.116	1.030
Benin	192	204	233	387	519
Zambiya	196	164	304	375	375
Endonezya	400	390	350	330	320
Sırbistan	229	237	237	235	235
Uganda	215	190	167	170	170
Kuzey Kore	155	164	165	156	156
Diğer	1.274	1.274	1.294	1.305	1.242
Dünya	123.566	129.743	131.472	137.096	139.742

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya soya üretimi (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	128.500	139.500	130.500	162.000	153.000
ABD	96.644	114.749	121.504	116.221	113.273
Arjantin	48.800	46.200	43.900	25.000	48.100
Çin	18.092	19.602	16.395	20.284	20.840
Hindistan	9.300	10.456	11.889	12.411	11.875
Paraguay	10.553	9.642	4.183	10.250	11.000
Kanada	6.145	6.359	6.224	6.543	6.981
Rusya	4.359	4.307	4.760	5.996	6.800
Ukrayna	4.499	3.000	3.800	4.100	5.200
Bolivya	2.829	3.318	3.457	4.110	3.650
Uruguay	2.330	1.997	3.233	700	3.200
AB	2.711	2.600	2.833	2.610	2.988
Güney	1.246	1.897	2.230	2.770	1.810
Nijerya	1.049	1.106	1.117	1.180	1.150
Sırbistan	701	752	540	399	650
Benin	257	254	291	422	521
Zambiya	281	297	411	475	475
Endonezya	480	475	425	390	375
Japonya	212	219	238	243	247
Etiyopya	126	209	186	230	230
Diğer	2.318	2.299	2.345	2.363	2.349
Dünya	341.432	369.238	360.461	378.697	394.714

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi (ton/ha)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Türkiye	3,89	3,79	3,91	4,14	4,12
ABD	3,19	3,43	3,48	3,33	3,40
Brezilya	3,48	3,53	3,14	3,63	3,34
Kanada	2,71	3,12	2,99	3,09	3,09
Özbekistan	3,67	1,75	2,64	2,92	3,00
Avustralya	1,70	1,83	2,00	2,00	2,96
Arjantin	2,92	2,81	2,76	1,74	2,95
Paraguay	3,16	2,93	1,23	2,81	2,93
AB	2,89	2,61	2,82	2,34	2,90
Mısır	3,00	2,77	2,78	2,80	2,83
Sırbistan	3,06	3,17	2,28	1,70	2,77
Kolombiya	2,78	2,59	2,54	2,58	2,75
İsviçre	2,50	2,50	3,00	2,00	2,67
Uruguay	2,17	1,88	2,80	0,75	2,62
Ukrayna	2,29	2,06	2,64	2,25	2,60
Guatemala	2,57	2,57	1,80	2,57	2,57
Etiyopya	2,29	2,49	2,45	2,56	2,56
İran	2,43	2,41	2,29	2,27	2,36
Nikaragua	2,33	2,33	2,33	2,33	2,33
Bolivya	2,08	2,32	2,27	2,57	2,28
Dünya	2,76	2,85	2,74	2,76	2,83

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracat miktarı (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Brezilya	92.135	81.650	79.063	95.504	104.174
ABD	45.800	61.664	58.570	53.874	46.128
Paraguay	6.619	6.330	2.273	6.495	7.600
Arjantin	10.004	5.195	2.861	4.185	5.100
Kanada	3.909	4.554	4.289	4.240	4.846
Ukrayna	2.633	1.466	1.385	3.097	3.261
Uruguay	2.148	1.774	3.049	775	2.800
Rusya	1.298	1.355	900	1.500	1.400
Benin	239	299	357	166	325
AB	229	187	291	231	300
Bolivya	17	111	588	473	150
Güney Afrika	2	47	282	637	150
Etiyopya	76	66	33	187	125
Gana	27	29	32	43	75
Çin	90	70	102	90	70
Türkiye	105	61	149	70	67
Nijerya	8	7	7	40	60
Zambiya	27	21	30	25	57
Hindistan	80	32	61	22	50
Kazakistan	42	30	32	45	35
Diğer	335	228	81	59	101
Dünya	165.823	165.176	154.435	171.758	176.874

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 5. Ükelere göre dünya soya ithalat miktarı (bin ton)

	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Çin	98.532	99.740	90.297	104.500	112.000
AB	15.017	14.786	14.544	13.143	13.800
Arjantin	4.882	4.816	3.839	9.059	7.400
Meksika	5.743	6.101	5.956	6.442	6.400
Tayland	3.831	4.157	3.243	3.238	3.428
Türkiye	3.148	2.745	2.949	2.888	3.252
Mısır	4.882	3.607	4.566	1.992	3.200
Japonya	3.325	3.085	3.455	3.332	3.200
Tayvan	2.708	2.615	2.622	2.559	2.625
İran	1.547	2.777	1.817	2.803	2.500
Endonezya	2.636	2.617	2.307	2.308	2.400
Vietnam	1.903	1.951	1.839	1.858	2.100
Bangladeş	2.551	2.255	2.540	1.196	2.020
Cezayir	593	930	1.535	1.355	1.600
Güney Kore	1.291	1.336	1.268	1.337	1.200
Rusya	2.047	2.042	1.850	1.620	1.100
Birleşik Krallık	757	667	871	910	925
Brezilya	549	1.015	539	154	867
Malezya	795	743	694	684	750
Hindistan	520	548	555	702	700
Diğer	8.045	7.666	7.182	5.744	5.940
Dünya	165.302	166.199	154.468	167.824	177.407

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 6. İllere göre Türkiye soya ekim alanları (da)

	2019	2020	2021	2022	2023
Adana	203.249	210.400	245.296	194.180	193.655
Mersin	88.647	74.938	86.776	56.423	44.363
Kahramanmaraş	14.338	13.813	36.890	58.400	38.222
Osmaniye	24.991	23.154	27.375	33.568	18.300
Samsun	17.033	18.018	19.044	20.472	13.575
Hatay	110	673	6.086	6.675	7.232
Diyarbakır	1.893	1.686	2.762	4.046	7.162
Şanlıurfa	629	5.532	4.058	2.353	2.395
Mardin	–	935	6.880	200	400
Amasya	103	90	82	518	370
Edirne	–	272	422	431	220
Gaziantep	183	700	1.200	215	215
Ankara	66	166	60	245	200
Konya	138	290	410	220	195
Afyonkarahisar	349	215	761	1.362	97
Kütahya	–	–	150	140	80
Çanakkale	46	50	50	60	60
Nevşehir	–	–	–	230	30
Muğla	–	–	–	17	20
Ordu	–	–	30	30	20
Kastamonu	–	–	27	15	15
Tokat	–	–	8	10	10
Bursa	141	25	39	15	4
Aydın	26	280	260	260	–
Balıkesir	11	6	–	–	–
Burdur	–	13	11	–	–
Denizli	–	30	–	–	–
Eskişehir	–	29	–	–	–
Iğdır	916	–	–	–	–
Yozgat	–	28	–	–	–
Çankırı	–	–	–	5	–
Şırnak	78	–	240	–	–
Toplam	352.947	351.343	438.917	380.090	326.840

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 7. İllere göre Türkiye soya üretim miktarı (ton)

	2019	2020	2021	2022	2023
Adana	89.594	98.596	114.285	87.915	89.747
Mersin	40.094	33.580	30.649	20.516	15.921
Kahramanmaraş	4.399	4.886	12.948	20.519	14.382
Osmaniye	9.433	8.764	10.638	13.301	7.218
Samsun	5.093	6.100	6.353	6.942	3.653
Hatay	44	266	2.299	2.576	2.879
Diyarbakır	548	755	900	1.416	2.519
Şanlıurfa	120	1.104	908	523	557
Amasya	37	32	30	226	159
Edirne	–	155	188	175	83
Mardin	–	371	1.796	42	82
Gaziantep	65	238	366	69	70
Konya	51	92	151	68	61
Ankara	12	43	14	55	50
Afyonkarahisar	105	60	182	339	40
Çanakkale	16	18	19	23	23
Kütahya	–	–	38	35	20
Nevşehir	–	–	–	115	15
Kastamonu	–	–	9	6	7
Muğla	–	–	–	5	7
Ordu	–	–	8	8	5
Bursa	28	5	6	6	1
Tokat	–	–	1	1	1
Aydın	9	126	117	117	–
Balıkesir	4	2	–	–	–
Burdur	–	6	5	–	–
Denizli	–	14	–	–	–
Eskişehir	–	9	–	–	–
Iğdır	321	–	–	–	–
Yozgat	–	3	–	–	–
Çankırı	–	–	–	2	–
Şırnak	27	–	90	–	–
Toplam	150.000	155.225	182.000	155.000	137.500

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

Ek Tablo 8. Türkiye soya verimi (kg/da)

	2019	2020	2021	2022	2023
Nevşehir	–	–	–	500	500
Kastamonu	–	–	333	400	467
Adana	441	469	466	453	463
Amasya	359	356	366	436	430
Afyonkarahisar	301	279	261	249	412
Hatay	400	395	378	386	398
Osmaniye	377	379	389	396	394
Çanakkale	348	360	380	383	383
Edirne	–	570	445	406	377
Kahramanmaraş	307	354	351	351	376
Mersin	452	448	353	364	359
Diyarbakır	289	448	326	350	352
Muğla	–	–	–	294	350
Gaziantep	355	340	305	321	326
Konya	370	317	368	309	313
Samsun	299	339	334	339	269
Ankara	182	259	233	224	250
Bursa	199	200	154	400	250
Kütahya	–	–	253	250	250
Ordu	–	–	267	267	250
Şanlıurfa	191	200	224	222	233
Mardin	–	397	261	210	205
Tokat	–	–	125	100	100
Aydın	346	450	450	450	–
Balıkesir	364	333	–	–	–
Burdur	–	462	455	–	–
Denizli	–	467	–	–	–
Eskişehir	–	310	–	–	–
Iğdır	350	–	–	–	–
Yozgat	–	107	–	–	–
Çankırı	–	–	–	400	–
Şırnak	346	–	375	–	–
Türkiye	425	442	415	408	421

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.11.2024)

KAYNAKLAR

Anonim, 2019. Türkiye Soyada Verim Açısından Dünyada İlk Sıralarda. Tarım ve Orman Dergisi, <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/237/turkiye-soyada-verim-acisindan-dunyada-ilk-siralarda->

Boydak, E., Kayantaş, B., Acar, F., Fırat, R., 2018. Bazı soya fasulyesi (*Glycine max. L.*) çeşitlerinin yüksek rakımlarda verim ve verim unsurlarının belirlenmesi. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 22(4), 544-550.

Kumlay ve ark., 2021. Bazı Soya Çeşitlerinin IPBS Markörleriyle Moleküler Karakterizasyonu. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 31(1), 11-18.

Okcu, M., 2020. Farklı Ekim Zamanlarının Soya Fasulyesi Çeşitlerinde Bazı Tarımsal Özellikler Üzerine Etkileri. Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10(4), 972-982.

TMO, 2024. Toprak Mahsulleri Ofisi.

Tüfekçi, Ş., 2019. Konya-Ereğli Ticaret Borsası Soya Fasulyesi Ar-Ge Raporu.

TÜİK, 2024. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.11.2024).

USDA, 2024. Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı, <https://www.usda.gov> (Erişim Tarihi: 01.11.2024).